

FACTORII CARE DETERMINĂ EFICIENȚA ACTIVITĂȚII DE APLICARE A DREPTULUI DE CĂTRE ORGANELE AUTORITĂȚILOR PUBLICE

Andrei NEGRU,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Elena MANȚUC,
doctorandă (UTM)

SUMMARY

The efficiency of the state organs' activity greatly depends on the efficiency of the act itself of applying law in the process of taking decisions, namely on the impact of this act upon the regulated social relations. The activity of state organs is a personalized one, being exercised by definite subjects, named agents of the state power and this is why we talk about a great number of factors and conditions that influence the quality and efficiency of the applying law activity. The investigation carried out in this paper demonstrates once more that it is impossible to analyse exclusively from a juridical expectation the factors and conditions that determine the quality and efficiency of the mentioned activity, being necessary to study them from the sociological and psychological point of view, too. So, besides such conditions as the quality of national legislation, the correct and legal system of administration, the level of civil servants professionalism, the author underlines the major importance of the civil servants' level of juridical culture. When the level of juridical culture and conscience of the civil servants corresponds to a minimal satisfactory level for the detained function, it becomes real to talk about the presumption of their impartiality and integrity in the law applying process, by improving legal, coherent and scientifically based decisional mechanisms. The paper corollary is based on the idea of the professional ethics of the civil servants, on their moral characteristics and system of values. For ensuring the efficiency of the activity of applying law by the organs of the state power, first of all, there must be created functional conditions to prevent actions and decisions based on individual interest and to stimulate legal, well-considered and consciously assumed decisions.

Aplicarea dreptului este un fenomen de importanță deosebită atunci când supunem cercetării domeniului de interes major pentru societatea contemporană, cum ar fi eficiența activității organelor puterii de stat. Problematika în domeniu generează aspecte atât de natură juridică, cât și de natură sociologică. Complexitatea fenomenului abordat, sub aspectul identificării și caracterizării, ne impune să selectăm informații tipice fenomenului din domenii cu un caracter mai concret în coraport cu eficiența activității de aplicare a dreptului. Totodată, complexitatea fenomenului supus cercetării ne orientează spre identificarea unei pluralități de factori (condiții), destinați efectuării unei analize a eficienței activității de aplicare a dreptului ca fenomen. La etapa actuală de dezvoltare a societății, natura și esența aplicării dreptului nu pot fi concepute drept valori sociojuridice, fără o identificare clară a originii eficienței acestui gen de activitate. Intenționăm să facem explicațiile de rigoare prin intermediul evidențierii unui sistem de factori ce interacționează între ei. De fapt, în literatura juridică există multiple clasificări ale condițiilor care asigură o activitate calitativă (eficientă) a organelor de aplicare a dreptului și ne vom referi la unele dintre ele în cele ce urmează.

Ținând cont de faptul că orice clasificare a condițiilor eficienței aplicării dreptului de către organele puterii de stat poartă, în esență, caracter convențional, ne pare logică abordarea conform căreia se ia în considerație calitatea acțiunilor de aplicare a dreptului în toate stadiile lor caracteristice. Decizia aplicativ-juridică poate fi eficientă doar atunci când, până la adoptarea ei, au fost respectate un șir de condiții: au fost stabilite toate circumstanțele necesare (baza faptică a cazului), au fost selectate și analizate normele juridice, a fost stabilită conformitatea între condițiile elaborării deciziei prevăzute în actul normativ și circumstanțele de fapt constatate și clarificate, a avut loc alegerea optimală a variantei de trecere de la reglementare normativă la prescripție individuală și, în fine, a fost stabilită responsabilitatea executorului. În sens strict juridic, actul de aplicare a dreptului trebuie să aibă un caracter concret, individual, să pornească de la un caz particular pe care-l soluționează; este, dacă se poate spune, aplicarea generalului la particular¹. Pe lângă aceasta, asupra eficienței deciziei adoptate pot influența unele momente organizaționale, legate de luarea deciziilor și realizarea acestora. Organizarea statală contemporană, situația creată în domeniu explică actualitatea și

importanța primordială anume a calității și, evident, a eficienței activității de aplicare a dreptului de către organele puterii de stat în domeniile corespunzătoare, stabilite de legislație. Anume eficiența constituie un criteriu determinant, capabil a caracteriza valoarea și ponderea funcțională a diferitelor sisteme de organe ale puterii de stat în activitatea de aplicare a dreptului în societatea contemporană. Problema în cauză prezintă un interes sporit pentru cercetătorii în domeniu, precum și pentru reprezentanți ai diferitelor școli de drept.

Drept exemplu, V.V. Lazarev clasifică condițiile de eficiență a activității de aplicare a dreptului în generale și speciale. La primele dânsul atribuie orânduirea social-economică și politică, precum și cultura socială a acesteia (cultura juridică în special), iar la cele speciale (alăturate activității de aplicare a dreptului) – însemnătatea socială, temeinicia și perfecțiunea normelor de drept (stabilitatea și calitatea legislației), perfecțiunea normelor procesuale în activitatea de aplicare a dreptului, stabilirea de către legislator a necesității și a limitelor aplicării dreptului, legalitatea, organizarea corespunzătoare a organelor de aplicare a dreptului, la fel ca și garantarea acestora prin mijloace tehnico-materiale². Nu în zadar toate sursele literaturii științifice ne vorbesc obligatoriu despre fazele procesului de aplicare a dreptului. Nerespectarea acestor faze sau parcurgerea întreruptă (incompletă) a acestui proces îl va lipsi de eficiență.

Experiența a demonstrat că stabilirea circumstanțelor „de fapt” și „de drept” evoluează îmbinat în tot cursul procesului de aplicare a dreptului, până la formularea concluziilor și soluționarea definitivă a cauzei³.

Activitatea de aplicare a dreptului, privită ca un proces complex, se desfășoară cu respectarea unor cerințe, legate atât de necesitatea stabilirii corecte a împrejurărilor de fapt, cât și de cea a aplicării corecte a normei de drept ce reglementează respectiva situație. Fazele (stadiile) aplicării dreptului constituie etape esențiale și necesare în desfășurarea procesului de aplicare a normelor juridice, implicând atât operațiuni de conceptualizare, cât și activități tehnico-materiale de înfăptuire practică a prevederilor legale⁴. Existența acestor etape nu înseamnă în nici un caz fragmentarea, fărâmițarea procesului de aplicare a dreptului; în fapt acesta este un proces unitar. Din acest motiv, este foarte dificil de efectuat o diferențiere categorică între aceste faze sau de stabilit o ordine strictă a desfășurării lor. Aceste faze se interpenetreză și se condiționează reciproc. Recunoscând, conceptual, acest punct de vedere, fără a pretinde la plenitudinea absolută a investigației, după părerea noastră, este necesar de efectuat un șir de completări, precizări, luând în considerație și faptul că în orice situație problematică este posibilă evidențierea unui număr mare de premise, condiții

legate de eficiența aplicării dreptului de către organele puterii de stat.

Principala condiție care influențează nemijlocit eficiența aplicării dreptului este evidența maximal exactă a tuturor circumstanțelor importante ale reglementării juridice, într-un caz concret, cu scopul alegerii acelei decizii, care va favoriza la cel mai înalt grad atingerea scopurilor și obiectivelor reglementării juridice. Esența unor asemenea factori și circumstanțe se află într-o interdependență directă față de posibilitatea, acordată prin lege subiectului care aplică dreptul, de a manifesta inițiativă și independență⁵.

Una din condițiile fundamentale ale eficienței în aplicarea dreptului de către organele puterii de stat este calitatea înaltă a legislației. Deci, este oportun de menționat următoarele. Când subiectul care aplică dreptul, alege norma, instituția sau ramura de drept, deseori apar dificultăți cu caracter tehnic. Prin încadrarea juridică corectă, actul de aplicare elaborat va dobândi caracter de legalitate.

Pentru a sintetiza calitatea deciziei aplicative a organului puterii de stat, trebuie de avut în vedere că decizia poate fi privită sub două aspecte: ca acțiune a procesului de aplicare a dreptului și ca act, cu un conținut și formă inerentă (proprie).

Elaborarea actului de aplicare și emiterea lui reprezintă rezultatul unui demers rațional și al unei manifestări de voință din partea organului de stat, în vederea satisfacerii unor exigențe ale normelor de drept. Atât demersul rațional (înțelegerea circumstanțelor cauzei), cât și manifestarea de voință (încadrarea împrejurărilor într-o normă de drept, calificarea juridică a acestora) sunt realizate în baza legii, în vederea aplicării sale la un caz concret⁶. Iată de ce dependența eficienței în aplicarea dreptului de calitățile personale ale funcționarului public, a magistratului poate fi sesizată în toate etapele procesului de aplicare a dreptului și nu numai la etapa nemijlocită a luării deciziei. La calitățile personale ale subiectului care aplică norme juridice putem atribui: pregătirea juridică, experiența practică, nivelul conștiinței juridice, a culturii juridice, influențate, la rândul lor, de etica profesională, de caracteristicile psihologice individuale, de cointeresarea sau imparțialitatea în luarea deciziei etc. Cu alte cuvinte, viața dreptului implică două momente la fel de importante: crearea normelor juridice și aplicarea lor. Tocmai în acest proces de înfăptuire a normelor juridice se reflectă eficiența dreptului. Prin desfășurarea relațiilor dintre oameni, potrivit normelor juridice în vigoare, se realizează ordinea de drept⁷.

Identificăm următorii factori, ce caracterizează eficiența activității de aplicare a organelor puterii de stat:

– Pentru Republica Moldova, este destul de actuală problema **pregătirii inițiale și instruirii continue a**

cadrelor, deoarece majoritatea subiecților implicați în activitatea de aplicare a dreptului din partea autorităților publice, la etapa actuală au o insuficientă pregătire în domeniile profesionale. O asemenea cerință este de permanentă actualitate, deoarece în administrația publică își desfășoară activitatea un număr considerabil de funcționari, cu profesii și nivel de studii foarte variate, cu grade diferite de înțelegere și conștientizare a rolului social deosebit pe care îl deține funcționarul public cât și alți subiecți implicați în activitatea de aplicare a dreptului. Totodată, conștientizând inevitabilitatea transformărilor sociale și a dezvoltării rapide a tuturor domeniilor de activitate, funcționarii publici, au nevoie de o continuare a pregătirii profesionale, de anumite cursuri de instruire continuă, întrucât cunoștințele teoretice, dacă nu sunt completate și actualizate permanent, devin insuficiente sau perimate, cu consecințe negative asupra activității funcționarilor, magistraților și, implicit, a instituțiilor în care activează. Astfel, se trece de la standardele vechi de selectare, recrutare a personalului din administrația publică, magistratură și procuratură la unele mult mai variate și obiective, ce ar permite încadrarea în serviciu a unor specialiști competenți, capabili să elaboreze, să promoveze și să dezvolte politici și programe adecvate realității. Calitatea activității de aplicare a dreptului de către subiecții organelor statale determină calitatea actului de guvernare în ansamblu. Însă, este necesară și conștientizarea faptului că, pentru a avea guvernare democratică și eficientă, trebuie să apelăm la noile tehnologii propuse de știința juridică, bazate pe profesionalism, obiectivism și transparență.

– Următorul factor ce determină eficiența activității de aplicare a dreptului de către organele statului este **conștiința juridică**, prin care se subînțelege totalitatea închipuirilor și sentimentelor care exprimă atitudinea oamenilor și a comunităților sociale față de dreptul în vigoare sau cel dorit⁸.

Conștiința juridică creează un context psihologic și ideologic necesar pentru activitatea de aplicare a dreptului. Prin prisma conștiinței juridice sunt analizate și evaluate probele cazului respectiv, se elaborează actul de aplicare, se înlătură lacunele în drept etc. Prin intermediul criteriului de eficacitate a activității de aplicare a dreptului de către subiecții organelor puterii de stat se determină nivelul înalt al conștiinței juridice, care este strâns legată de calitatea legislației. O lege imperfectă nu va obține aprobarea din partea unui individ care posedă un înalt nivel al conștiinței juridice. Este necesar de menționat că nivelul insuficient al conștiinței juridice poate să reducă la zero acțiunea celei mai perfecte legi. Cu toate acestea, în societatea contemporană există suficiente exemple în care conștiința juridică a subiecților implicați în activitatea de aplicare a dreptului este, într-un fel sau altul, deformată, fie din cauza deficitului

de informație, fie a lipsei ori insuficienței de educație juridică, fie a promovării slabe a valorilor juridice etc.⁹ În categoria celor mai importante elemente componente ale aplicantului normelor juridice, care-i caracterizează personalitatea, se mai includ și: temperamentul, mentalitatea, specificul gândirii. În acest context, este de o importanță deosebită, prezentarea obligatorie, în momentul selectării și promovării candidaților la o anumită funcție, a avizului specialiștilor în domeniul psihologiei. Identificarea calităților psihologice individuale ale candidatului permite, în perspectivă, efectuarea unei analize profesionale, cu referință la abilitățile de activitate ale acestuia și la oportunitatea investiției în funcția respectivă. Nu trebuie privit fenomenul invocat drept un obstacol în calea caracterului obiectiv al promovării unei cariere profesionale. Dinamica activității, volumul mare de lucru deseori determină apariția unor patologii și în legislația națională nu există mecanisme juridice de preîntâmpinare și, respectiv, contracarare a acestora. Conștiința juridică profesională are o însemnătate deosebită, atât sub aspect teoretic, cât și practic. Anume această calitate proprie conștiinței profesionale a juriștilor face să existe o strânsă legătură între teorie și practică, în scopul asigurării caracterului eficient al influenței dreptului asupra relațiilor sociale. Tot în procesul acestei activități profesionale se formează anumite deprinderi, obiceiuri, tradiții și chiar o gândire juridică, care mai apoi contribuie la formarea doctrinei juridice¹⁰.

Calitatea deciziei luate în urma aplicării normei juridice și eficiența activității aplicării dreptului de către organele puterii de stat depind de cultura generală a funcționarului public și, mai ales, de cultura lui juridică. Eficiența activității de aplicare a dreptului de către organele puterii de stat urmează a fi apreciată drept o valoare negativă în situația când obiectivele normei de drept au fost atinse, principiile au fost respectate, dar a intervenit un efect social nedorit, nemijlocit din cauza activității de aplicare a dreptului, desfășurată astfel încât în locul respectului față de lege, persoanelor cointeresate li se formează o convingere contradictorie, care, ulterior, poate fi reflectată și în acțiunile acestora. Cu alte cuvinte, calitățile morale și cultura juridică a subiectului care aplică dreptul sunt calități profesionale importante, strâns corelate cu capacitatea funcționarului, magistratului de a-și executa atribuțiile de serviciu, dorința de a le executa, precum și cu simțul responsabilității pentru îndeplinirea acestora cu maximă eficiență¹¹. Iată de ce, alături de calitatea legislației sau chiar primordial, trebuie să ridicăm nivelul culturii juridice și al deputaților, funcționarilor din executiv, al procurorilor, judecătorilor, dar și al colectivității de juriști (într-un număr ce depășește normalitatea) care, la rândul lor, trebuie să cultive aceste trăsături la populație¹².

Factorul analizat în continuare este **etica profesională**, care este determinată de specificul activității profesionale a juristului, de particularitățile lui morale și de situația socială¹³. Respectarea legalității și a disciplinei de muncă poate fi asigurată, în mare măsură, nu atât prin documente, statute sau reglementări de ordine interioară sau prin cerințele conducătorilor, cât prin instituirea de standarde deontologice și prin educația morală a colaboratorilor. În mare, acestea influențează eficiența activității juridice, având un rol la fel de important ca și competența profesională¹⁴.

Reglementarea legislativă în sfera dată nu poartă un caracter complex și deplin. Nu sunt destul de clar elaborate mecanismele controlului asupra respectării regulilor de conduită la serviciu, asupra responsabilității pentru încălcarea acestor reguli; nu există un sistem clar de organe chemate să execute controlul asupra respectării regulilor de conduită profesională de către funcționarii publici. Considerăm că este necesară elaborarea unui astfel de act normativ, care să includă fixarea legislativă a principiilor de comportament la serviciu al funcționarilor publici și care să reprezinte o valoare socială deosebită. Totodată, în actul normativ menționat, pe lângă cerințele etico-profesionale față de funcționarii publici, ar trebui de inclus și principiile generale ale activității de aplicare a dreptului de către organele puterii de stat, precum și mecanismul de atragere la răspundere a funcționarilor publici pentru încălcările normelor legislative și, mai ales, în cazul comiterii intenționate a prejudiciilor materiale, atât statului, cât și cetățenilor. Toate acestea vor acorda garanții suplimentare contra capacității decizionale arbitrare a funcționarilor, menținând această capacitate în limitele stabilite de lege. Calitatea actului de aplicare a dreptului elaborat de organele puterii de stat, în majoritatea cazurilor, depinde de cointeresarea funcționarului public, prin prisma conștiinței juridice, în elaborarea unei decizii. Cercetarea activității de aplicare a dreptului de către organele puterii de stat în unele sfere ale activității sociale certifică faptul că deseori nu este posibil de garantat o veritabilă apreciere obiectivă din partea subiectului care aplică dreptul. Dorința de a se eschiva de la activitatea de aplicare a dreptului sau de a lua o decizie anticipat ilegală, poate să apară din cauza tendinței de a îmbunătăți indicii activității organizației sale structurale. Însă, deformații esențiale ale activității de aplicare a dreptului apar în legătură cu fenomenul corupției. Iată de ce un aspect extrem de important în prevenirea săvârșirii infracțiunilor de corupție reprezintă ridicarea nivelului culturii juridice a populației. În prezent, măsurile preventive sunt focusate nu asupra manifestărilor exteriorizate ale corupției, ci asupra cauzelor generatoare și a educării populației în spiritul cunoașterii și respectării normelor de drept, a instituțiilor statale, a drepturilor și

libertăților omului¹⁵. Actualmente, lipsește și controlul complex asupra eficienței activității de serviciu a funcționarilor publici, deseori nu există o divizare clară a împuternicirilor, are loc dublarea și cumularea obligațiilor de serviciu a funcționarilor publici din diverse diviziuni ș.a.

Eficiența activității de aplicare a dreptului de către organele puterii de stat mai este determinată și de perspectivele creării unui **sistem corect, legal de administrare**. Aici putem menționa nivelul organizării științifice a activității de aplicare a dreptului specific organului de stat, întregului sistem al organelor de stat, ordinea activității acestora, separarea strictă a funcțiilor, competențelor (atât la nivelul unui organ separat, cât și a întregului sistem), selectarea cadrelor, concordanța, coordonarea, interacțiunea și condiționarea tuturor elementelor componente ale sistemului organelor implicate în activitatea de aplicare a dreptului. Caracterizată prin tendințe evolutive, devine actuală problema creării unui sistem legislativ performant și consecvent, cu limitele clar determinate ale competențelor organelor puterii de stat și administrative, precum și mecanismul interacțiunii dintre organele centrale, locale etc.

Concluzionând materia privind factorii care exercită o influență esențială asupra eficienței activității de aplicare a normelor de drept, este necesar de menționat că aceștia nu pot exista autonom în manifestarea lor praxiologică, ci reprezintă o simbioză a întrepătrunderii și interdependenței, reflectă sistemul complex al relațiilor sociale și, îndeosebi, al celor juridice. Cel mai dificil, în studiul respectiv, rămâne a fi evaluarea eficienței activității de aplicare a dreptului. Eficiența reprezintă unul dintre criteriile calității exercitării atribuțiilor, care se apreciază prin analiza impactului asupra societății a actelor de aplicare a dreptului; logic, așteptările constau în identificarea unui rezultat cât mai pozitiv. Numai o analiză complexă și multilaterală a calității actelor de aplicare a dreptului poate contribui la obținerea rezultatelor dorite și determina, în acest mod, eficiența acestei activități. Din motivul varietății indicilor obținuți pe parcursul cercetării, apare necesitatea de a apela la mijloace și procedee matematice. Aceasta este dictată, la fel, de tendința de a prezenta eficiența activității de aplicare a dreptului de către organele puterii de stat cu statut de valoare relativ exactă și, pe cât posibil, cantitativ exprimate. Dificultatea obiectivă în evaluarea rezultatelor de calitate ale activității de aplicare a dreptului constă în posibilitățile limitate de a reda valorile sociale în limbaj matematic, deoarece mecanismul matematic este elaborat în baza fenomenelor fizice și este puțin adaptat pentru reflectarea proceselor sociale, mai ales a celor care, direct ori indirect, au tangență cu emoțiile, voința și conștiința indivizilor, cu repere valorice de conduită. Mai mult ca atât, diverse valori sociale nu au o semnificație iden-

tică la o etapă sau alta a dezvoltării societății și statului. Este problematică posibilitatea de a găsi între ele un raport stabil și constant¹⁶. La utilizarea aparatului matematic pentru reflectarea relațiilor valorice nu este posibil de a folosi mărimile constante, iar acțiunea variabilelor trebuie să fie însoțită de un șir de mențiuni (clauze sau stipulații).

În legătură cu faptul că activitatea de aplicare a dreptului, după cum rezultă din termenul însuși, este bazată pe norma de drept, atunci, evident, factorul principal care influențează asupra eficienței fenomenului este nu altceva decât calitatea normei juridice, starea legislației ca atare, care vorbește despre: nivelul de dezvoltare și implementare a standardelor democratice, respectarea recomandărilor științei la crearea acesteia, motivarea necesității și a cheltuielilor pe care le va suporta societatea în procesul de implementare a legilor în practică. Din păcate, dacă în notele de motivare a proiectelor de legi unele dintre cerințele enumerate se mai respectă, atunci cu desăvârșire lipsesc date despre motivarea cheltuielilor, mijloace de implementare și modul în care aceste legi urmează a fi puse în execuție, despre cine sunt subiecții și cum aceștia vor fi pregătiți pentru aplicarea uniformă a legislației pe întreg teritoriul țării. Aceste aspecte însă necesită a fi auzite, factorii de decizie urmând a lua act de ele¹⁷. Totodată, studierea istoriei sistemelor de drept demonstrează că foarte multe norme trec de la o comunitate la alta, fără a-și schimba conținutul și forma sa exterioară, chiar dacă în diferite comunități ele posedă funcții sociale diverse și, uneori, contradictorii. Sensul lor social-istoric se descoperă odată cu coraportarea la obiectul asupra căruia acționează, altfel spus, cu relațiile sociale reglementate. Pe lângă aceasta, întrucât norma juridică aplicată reprezintă unul dintre elementele sistemului juridic, nu o putem privi separat de particularitățile acestuia; analog, și funcțiile unor prevederi legislative, instituții, ramuri de drept există într-o stare de interconexiune. Întrucât eficiența activității de aplicare a dreptului este determinată de calitatea normei de drept, evident că și aceasta depinde de calitatea și starea obiectului asupra căruia acționează norma în cauză. Astfel, identificarea eficienței reale a activității de aplicare a dreptului va fi posibilă nu atunci când cercetarea va cuprinde doar domeniul normei juridice (obiectul jurisprudenței), ci atunci când va include, pe lângă aceasta, și condițiile sociale ale funcționării normei (obiectul sociologiei). N.V. Kudreavțev, V.P. Kazimirciuk subliniază că drept „elemente de pornire a procesului de realizare a dreptului servesc două fenomene: norma juridică și situația socială căreia îi aparține nemijlocit. Pe parcursul dezvoltării acestor evenimente, acționează și factorii sociali: particularitățile situației, interesele, motivele, calitățile caracteristice personalității subiectului, consecințele sociale prognozate etc.”¹⁸. Iată de ce, în

opinia noastră, este posibilă clasificarea factorilor care determină eficiența activității de aplicare a dreptului de către organele puterii de stat în două subgrupe:

- Calitatea normei de drept.
- Semnele caracteristice, stările și relațiile obiectelor asupra cărora acționează normele juridice.

Intenționând să identificăm un sistem clar de factori ce caracterizează eficiența activității de aplicare a dreptului de către organele puterii de stat, în baza celor cercetați, ajungem la concluzia că aceste două compartimente de factori sunt de natură diferită: juridică și socială. Incontestabil, fenomenului juridic îi este specifică și originea sociologică, iar factorii ce determină eficacitatea activității de aplicare a dreptului necesită o abordare complexă, sociojuridică, în scopul obținerii și explorării unui rezultat obiectiv. Abordarea strict juridică a fenomenului eficienței activității de aplicare a dreptului, însoțită de identificarea pe aceeași cale a factorilor care determină această eficiență, este o cale greșită.

Referințe:

- ¹ Corbeanu Ion, Corbeanu Maria. Teoria generală a dreptului. – București: Lumina Lex, 2002, p.203.
- ² Лазарев В.В., Эффективность правоприменительных актов: Вопросы теории. – Казань, Издательство КГУ, 1975, p.101-106.
- ³ Mazilu Dumitru. Teoria generală a dreptului. – București: All Beck, 1999, p.261.
- ⁴ Popa Nicolae. Teoria generală a dreptului. – București: All Beck, 2002, p.231.
- ⁵ Calmîc Marina. Considerații cu privire la elementele deformatoare ale conștiinței juridice// Legea și Viața. – Chișinău. – 2010. – Nr. 8. – P.33.
- ⁶ Popa Nicolae. Op. cit., p.235.
- ⁷ Baltag Dumitru. Teoria generală a dreptului: Curs teoretic. – Chișinău, 2002, p.228.
- ⁸ Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права. – Москва: Юристъ, 2001, p. 61.
- ⁹ Calmîc Marina. Op. cit., p.26.
- ¹⁰ Avornic Gheorghe. Tratat de teorie generală a statului și dreptului. Volumul II. – Chișinău, 2010, p.252.
- ¹¹ Ciobanu Tatiana. Reglementarea activității organelor de drept prin deontologia juridică // Revista Națională de Drept. – Chișinău. – 2008. – Nr. 12. – P.51.
- ¹² Postovan Dumitru. Rolul culturii generale, în special al culturii juridice, în dezvoltarea societății // Revista Națională de Drept. – Chișinău. – 2007. – Nr.12. – P.52.
- ¹³ Capcelea Valeriu. Etica Juridică. – Chișinău: Tipografia Sirius, 2004, p.29.
- ¹⁴ Ciobanu Tatiana. Op. cit., p.51.
- ¹⁵ Cultura juridică și prevenirea corupției (Materialele conferinței internaționale). – Chișinău, 2007, p.53.
- ¹⁶ Лазарев В.В. Op. cit., p.109-110.
- ¹⁷ Cultura juridică și prevenirea corupției (Materialele conferinței internaționale), p.12-13.
- ¹⁸ Кудрявцев В.Н. Современная социология права. – Москва: Юрист, 1995, с.85.